

Право на захист у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду



В. В. Гутник,
адвокат, аспірант кафедри
міжнародного права
Львівського національного
університету ім. Івана Франка

Забезпечення права на захист є необхідним елементом справедливого судочинства та кримінально-процесуальною гарантією прав осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування.

Перш ніж перейти безпосередньо до розгляду досліджуваного права у практиці діяльності Комітету з прав людини (далі – КПЛ), Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії (далі – МКТЮ) та Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), вбачаємо за необхідне дослідити доктринальний зміст цього права.

Аналіз доктрини міжнародного права дозволяє дійти висновку про комплексність права на захист та виокремити з нього окремі права: право захищати себе особисто, право на захист за допомогою обраного захисника та право на отримання безкоштовної правової допомоги.

Право захищатися особисто забезпечує обвинуваченому (підозрюваному) фактичну можливість брати участь у своєму захисті, включаючи право спрямовувати захист, відмовитися від обраного захисника і здійснення захисту як таке [1, 283].

Здійснення захисту за допомогою захисника розглядається як сукупність окремих прав: право бути поінформованим про право на захисника, право на доступ та конфіденційне спілкування з захисником і право на допомогу захисника за своїм вибором чи кваліфікованого призначеного захисника [2, 110]. Право на захист за допомогою захисника може здійснюватися як за допомогою обраного захисника (якщо підозрюваний (обвинувачений, підсудний) мають достатні кошти для оплати послуг захисника), так і за допомогою призначеного захисника (якщо особа не має достатніх коштів для оплати послуг захисника за власним вибором). Для забезпечення ефективного захисту як обраний, так і призначений захисник повинен відповідати вимогам щодо його кваліфікації.

Право на захист у практиці діяльності Комітету з прав людини. Відповідно до ст.14(3)(d) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (далі – Міжнародного пакту), кожен обвинувачений у вчиненні злочину має право захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, – бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника.

Право захищати себе особисто. Ст.14(3)(d) Міжнародного пакту передбачає право обвинуваченого захищати себе особисто. Необхідно зауважити, що це право не є абсолютним. КПЛ виходить з того, що інтереси правосуддя можуть вимагати призначення захисника проти бажання обвинуваченого, зокрема, в тих випадках, коли обвинувачений систематично перешкоджає проведенню належного судового розгляду, або якщо йому пред'явлено звинувачення у вчиненні тяжкого

злочину, але він відмовляється від захисника, не маючи змоги діяти у власних інтересах, або у тих випадках, коли це необхідно для захисту вразливих свідків від подальшого хвилювання або залякування, якщо їм доведеться бути допитаними обвинуваченим [3].

Право на захист за допомогою обраного захисника. За загальним правилом, обвинувачений вправі самостійно обирати адвоката, якщо йому дозволяють фінансові можливості. Право на захист за допомогою обраного захисника розповсюджується на всі стадії провадження по справі, включаючи досудове слідство та досудове затримання. Якщо обвинувачений має змогу скористатися захисником за власним вибором, не допускається призначення захисника судом або обмеження його у виборі захисника. Це буде суперечити принципу справедливого судового розгляду [4].

Право на отримання безкоштовної правової допомоги. Ст.14(3)(d) Міжнародного пакту передбачає, що в тому випадку, якщо обвинувачений не має достатніх коштів для оплати захисника, він має право використовувати послуги призначеного судом захисника на безвідплатній основі, коли це необхідно в інтересах справедливого судового розгляду. Таким чином, аналіз цієї норми дозволяє зробити висновок, що для призначення захисника повинні бути дотримані дві умови: перша – призначення захисника необхідне для інтересів правосуддя, і друга – обвинувачений не має достатніх коштів для оплати послуг адвоката. Призначення захисника з метою забезпечення інтересів правосуддя залежить, першою чергою, від серйозності кримінальної справи, що розглядається, можливого максимального покарання [5; 6], проте обов'язково захисник повинен призначатися, якщо санкція статті, що інкримінується обвинуваченому, передбачає смертну кару [7].

Право на захист у практиці діяльності Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду. Ст.21(4)(d) Статуту Трибуналу та ст.67(1)(d) Статуту МКС текстуально повторюють право обвинуваченого, передбачене ст.14(3)(d) Міжнародного пакту. Крім того, Статут МКТЮ та Статут МКС передбачають право підозрюваного використовувати правову допомогу (ст.18(3) Статуту МКТЮ та ст.55(2)(c) Статуту МКС).

Відповідно до ст.18(3) Статуту МКТЮ, у випадку допиту підозрюваний має право користуватися послугами обраного ним захисника, включаючи право на правову допомогу, що надається безоплатно, в тому випадку, якщо він не володіє достатніми засобами для його оплати. Таке формулювання цього права є досить суперечливим. Так, з однієї сторони, вказане право обмежене виключно допитами підозрюваного, що виключає допомогу захисника при проведенні

інших процесуальних дій. А з іншої сторони, при допитах підозрюваного, якщо він не володіє достатніми засобами для оплати послуг захисника, підозрюваний має безумовне право на призначення йому захисника, на відміну від вимог Міжнародного пакту та Статуту МКС, які передбачають, що захисник призначається, якщо цього вимагають інтереси правосуддя.

Відповідно до ст.21(4)(d) Статуту МКТЮ, обвинуваченому гарантується право захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому такому випадку, якщо інтереси правосуддя того вимагають, безоплатно для нього в кожному випадку, якщо у нього немає достатньо коштів для оплати такого захисника.

Право на захист, визначене у ст. 21(4)(d) Статуту МКТЮ, має особливу вагу. Адже, зазначає МКТЮ, право на захист охоплює собою право протистояти пред'явленим обвинуваченням, право надавати докази по справі, що пом'якшують можливе покарання, зменшують відповідальність підсудного чи дають підстави для звільнення його від відповідальності [8]. Практика МКТЮ правомірними вважає декілька форм захисту: ведення захисту виключно обвинуваченим особисто; ведення захисту виключно захисником; ведення захисту спільно захисником та обвинуваченим та ведення захисту виключно обвинуваченим у залі суду, що має досвідчених юристів, які, проте, не постають перед Судовою палатою [9].

Кожен підозрюваний та обвинувачений мають право захищати себе особисто. Якщо вони приймуть рішення захищати себе особисто (без захисника), то вони за першої можливості повинні повідомити про це Секретаря (пр.45(F) Правил процедур та доказування (далі – ППД) МКТЮ). Однак право захищати себе особисто має деякі обмеження. Так, Апеляційна палата у справі Мілошевича дійшла висновку, що право захищати себе особисто може бути обмежене, якщо його реалізація перешкоджає належному та швидкому розгляду справи [10]. Право на судовий розгляд за присутності підсудного, яке розміщене у тому ж пункті Статуту МКТЮ, що і право захищати себе особисто (ст.21(4)(d) Статуту МКТЮ), може бути обмеженим, якщо обвинувачений продовжує вчиняти дії, що порушують порядок під час судового розгляду. Виходячи з суміжності та нерозривності цих прав, МКТЮ вважає, що у випадку вчинення підсудним дій, які порушують порядок під час судового розгляду, право захищати себе особисто може бути обмежене аналогічно до права на судовий розгляд за присутності підсудного [10].

Здійснення обвинуваченим особистого захисту не перешкоджає йому здійснювати захист од-

ночасно і за допомогою обраного захисника [11]. Проте право захищатися за допомогою обраного захисника також не є абсолютним [12]. Адже вибір підозрюваним чи обвинуваченим захисника обмежується тільки тими захисниками, які відповідають вимогам, встановленим у пр.44 ППД МКТЮ щодо кваліфікації захисника. Крім того, у захисника не може бути конфлікту інтересів щодо декількох його підзахисних, оскільки він повинен якнайкраще забезпечувати інтереси клієнта [13]. Захисники повинні дотримуватися у своїй діяльності Кодексу професійної поведінки адвокатів [14].

Обвинувачений має право на безоплатне призначення йому захисника, якщо інтереси правосуддя того вимагають і якщо у нього немає достатньо засобів для оплати такого захисника. МКТЮ у своїй судовій практиці зазначає, що хоча право на захисника на власний вибір для осіб, які не мають достатніх коштів для його оплати, не є необмеженим, проте у будь-якому випадку вибір обвинуваченим захисника повинен поважатися. Палата МКТЮ повинна призначити захисника за вибором підозрюваного (обвинуваченого, підсудного), якщо не існує обґрунтованих причин не призначити захисника за вибором обвинуваченого [15]. Для цього Секретар складає та веде список адвокатів, які відповідають вимогам, що висуває МКТЮ до осіб, спроможних здійснювати у ньому захист.

Як і Міжнародний пакт, Статут МКТЮ для призначення захисника обвинуваченому вимагає дотримання двох вимог: таке призначення є необхідним для забезпечення інтересів правосуддя та в такого обвинуваченого немає достатніх коштів для оплати послуг захисника.

Визначення змісту поняття «інтереси правосуддя» в значенні ст. 21(4)(d) розглядалося у справі В. Шешеля. Судова палата дійшла висновку, що вислів «інтереси правосуддя» потенційно має широкий масштаб. Він включає право на справедливе судочинство, яке є не тільки фундаментальним правом обвинуваченого, але також і основоположним принципом діяльності МКТЮ. В контексті права на справедливе судочинство повинні бути прийняті до уваги тривалість справи, її обсяг та складність [16]. Крім того, сукупність правових, доказових та процедурних питань, які виникають у справі, можуть перебувати поза компетенцією навіть юридично компетентного обвинуваченого, особливо якщо такий обвинувачений знаходиться під вартою, не маючи фізичної змоги використовувати засоби захисту, які є необхідними у справі. І сам МКТЮ зацікавлений в гарантуванні того, що судовий розгляд справи буде своєчасним, без будь-яких перешкод, затримок та порушень [16]. Тому МКТЮ вважає, що в інтересах правосуддя з метою гарантування спра-

ведливого та швидкого розгляду справи необхідним є призначення захисника.

Визначення факту, що в обвинуваченого немає достатніх коштів для оплати послуг захисника, перебуває в компетенції Секретаря і регулюється Керівництвом із призначення захисника. Секретар використовує різноманітні методи для збору і обробки такої інформації, і Судова палата не втручається в цей процес [17], хоча слід наголосити, що тягар доказування неспроможності оплатити послуги захисника покладається на самого обвинуваченого [18]. Відповідно до ст. 10 Керівництва із призначення захисника, для визначення того факту, що підозрюваний чи обвинувачений не має достатніх коштів, повинні розглядатися в сукупності всі види прямих чи непрямих джерел, якими він володіє чи вільно розпоряджається, за винятком допомоги на сім'ю чи соціальної допомоги, на яку він має право. При оцінюванні засобів до існування повинні також братися до уваги засоби до існування дружини (чоловіка) підозрюваного чи обвинуваченого, а також тих осіб, з якими він зазвичай проживає. Для визначення, чи підозрюваний або обвинувачений має у власності будь-яке майно, Секретар може вивчити звичний стиль життя підозрюваного чи обвинуваченого, володіння ним таким майном і чи отримує він від такого майна дохід [19].

Відповідно до ст. 55(2)(c) Статуту МКС, підозрюваний має право користуватися правовою допомогою за власним вибором або, якщо він не користується правовою допомогою, отримувати призначену йому правову допомогу в будь-якому випадку, коли цього вимагають інтереси правосуддя, і без будь-якої оплати такої допомоги у всіх випадках, якщо у нього немає достатніх коштів для оплати такої допомоги. Отже, підозрюваний, за вказаною нормою Статуту МКС, має право на правову допомогу за власним вибором та на правову допомогу через призначеного захисника. Ст. 67(1)(d) Статуту МКС текстуально повторює вже розглянуте право обвинуваченого, передбачене ст. 14(3)(d)) Міжнародного пакту та ст. 21(4)(d) Статуту МКТЮ. Окрім названих вище норм Статуту МКС, засоби забезпечення права на захист містяться в ППД МКС, Регламенті МКС, Регламенті Секретаріату та Кодексі професійної поведінки адвокатів.

Підозрюваний та обвинувачений має право захищатися особисто. Такий захист може здійснюватися як без участі захисника, так і за допомогою захисника. Захист може здійснюватися як за допомогою обраного захисника, так і за допомогою захисника, призначеного МКС.

Право на правову допомогу за власним вибором, відповідно до ППД МКС, як і за ППД МКТЮ, обмежується тими захисниками, які відповідають вимогам, висунутим до захисників, що

здійснюють захист у МКС і включені до списку адвокатів Секретарем. Якщо підозрюваний чи обвинувачений бажає, щоб його захищав адвокат, який не включений до списку адвокатів, то такий адвокат, за умови, що він відповідає необхідним вимогам, може бути включений до цього списку і тільки після цього може надавати правову допомогу підзахисному. Про обрання захисника, який включений до списку адвокатів або не включений до нього, але відповідає вимогам для такого включення, підозрюваний чи обвинувачений якомога швидше повинен повідомити Секретаря [20]. Крім того, на відміну від Кодексу професійної поведінки адвокатів, які постають перед МКТЮ, ст. 12 Кодексу професійної поведінки адвокатів (у МКС) встановлює перелік підстав, за наявності яких адвокат не може представляти інтересів клієнта (відповідно до ст.12 Кодексу професійної поведінки адвокатів, адвокат не може представляти інтереси клієнта у випадках: конфлікту інтересів між декількома клієнтами; якщо адвокат був зв'язаний з конфіденційною інформацією або до нього було донесено до відома таку інформацію в якості співробітника МКС; якщо існує значна ймовірність того, що в його процесі його чи його компаньйона викличуть в якості свідка), тим самим деякою мірою обмежуючи вибір захисника підозрюваним чи обвинуваченим задля найкращого забезпечення інтересів клієнта.

Захисник може бути призначеним МКС. Відповідно до пр. 76(1) Регламенту МКС, Палата після консультації з Секретарем за наявності обставин, визначених Статутом і ППД МКС, чи коли цього вимагають інтереси правосуддя, може призначити захисника. Статут МКС (ст. 55(2)(с) та ст. 67(1)(d)) визначає, що підозрюваному та обвинуваченому може бути призначений захисник, коли цього вимагають інтереси правосуддя і безоплатно для нього в будь-якому випадку, якщо він не має достатніх коштів для оплати послуг захисника. Процедура призначення захисника аналогічна до тієї, що існує у МКТЮ, а тому додатково розглядати її не будемо. Однак варто зазначити, що МКС, на підставі аналізу засобів до існування підозрюваного чи обвинуваченого, може здійснювати оплату правової допомоги захисника як повністю, так і частково (пр.84(1)

Регламенту МКС), на відміну від МКТЮ, де часткова оплата правової допомоги захисника не передбачена. Головну відповідальність за забезпечення надання правової допомоги несе Секретаріат [21].

Отже, підсумовуючи наведене, можна зробити такі **висновки**.

Розглядуване право на надання правової допомоги є комплексним та складається з окремих прав: права захищати себе особисто, права на захист за допомогою обраного захисника та права на отримання безкоштовної правової допомоги.

Аналіз вказаних вище документів, а також практики КПЛ, МКТЮ та МКС дозволяє дійти висновку, що право захищатися особисто полягає в фактичній можливості брати участь у захисті. Обвинувачений може реалізовувати це право як шляхом самостійного захисту (без участі захисника), так і за допомогою захисника. Право захищати себе особисто без участі захисника може бути обмежене, якщо його реалізація перешкоджає належному та швидкому розгляду справи, якщо обвинувачений систематично перешкоджає проведенню належного судового розгляду, якщо обвинувачений за станом здоров'я не може здійснювати власний захист, якщо йому пред'явлено звинувачення у вчиненні тяжкого злочину, але він відмовляється від захисника.

Право на захист за допомогою захисника може здійснюватися як за допомогою обраного захисника (якщо підозрюваний (обвинувачений, підсудний) мають достатні кошти для оплати послуг захисника), так і через захисника за призначенням. Обвинувачений вправі самостійно обирати захисника, якщо це йому дозволяють фінансові можливості, і не допускається призначення захисника або обмежування у виборі захисника, якщо обвинувачений має змогу скористатися захисником за власним вибором. Проте Статут МКТЮ та Статут МКС, а також їх ППД допускають обмеження у виборі обвинуваченим захисника, які обумовлені необхідністю забезпечення належної кваліфікації захисника та якнайкращого захисту інтересів клієнта. Захисник призначається, якщо це необхідно для забезпечення інтересів правосуддя, а обвинувачений не має достатніх коштів для оплати послуг адвоката.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Bassiouni M. Human Rights in the Context of Criminal Justice: identifying International Procedural Protection and Equivalent Protection in National Constitutions // Duke Journal of Comparative and International Law. – Vol. 3. – 1993. – P. 235-297
2. Руководство по справедливому судопроизводству. – М.: Изд-во «Права человека», 2003. – 196 с.
3. General Comment No. 32: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial: CCPR/C/GC/32, 23/08/2007; Para.37 // <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/478b2b2f2.pdf>
4. Estrella M. v. Uruguay. Communication No. 74/1980: Uruguay. 23/03/83. CCPR/C/18/D/74/1980. Views adopted on 23 March 1983, paras 1.8 and 10 // [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/447b44c3b47ea242c1256ab6004beef7?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/447b44c3b47ea242c1256ab6004beef7?Opendocument)
5. Z. P. v. Canada. Communication No. 341/1988: Canada. 06/05/91. CCPR/C/41/D/341/1988. Views adopted on 6 May 1991, para.5.4 // [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/d766e4f89cbdadfac1256af0003](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/d766e4f89cbdadfac1256af0003)

- 3d533? Opendocument
6. O.F. v. Norway. Communication No. 158/1983: Norway. 26/10/84. CCPR/C/23/D/158/1983. Views adopted on 26 October 1984 // [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/a9a8f9f63d3c3507c1256aca005060ad? Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/a9a8f9f63d3c3507c1256aca005060ad? Opendocument)
 7. Robinson v. Jamaica. Communication No. 223/1987: Jamaica. 04/04/89. CCPR/C/35/D/223/1987. Views adopted on 4 April 1989. Para.10.3 // [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/2f688a14e19032c1c1256aaf002a99b3? Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/2f688a14e19032c1c1256aaf002a99b3? Opendocument)
 8. Prosecutor v. M. Kvočka, M. Kos, M. Radic, Z. Zigic, D. Prcac. Decision on Defence Motion to introduce Exhibit Evidence, 17 April 2001 // <http://www.icty.org/x/cases/kvocka/tdec/en/10417AE116055.htm>
 9. Prosecutor v. S. Milosevic. Case No. IT-02-54-T. Reasons for Decision on Assignment of Defence Counsel, 22 September 2004, Para.35 // http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tdec/en/040922.htm
 10. Prosecutor v. S. Milosevic. Case no. IT-02-54-AR73.7. Decision on Interlocutory Appeal of the Trial Chamber's Decision on the Assignment of Defense Counsel, 1 November 2004, para.13 // http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/acdec/en/041101.htm
 11. Prosecutor v. V. Seselj. Case No. IT-03-67-PT. Decision on Motion Number 21. 27 October 2003 // <http://www.icty.org/x/cases/seselj/tdec/en/031027.htm>
 12. Prosecutor v. Z. Tolimir, R. Miletic, M. Gvero. Case No. IT-05-88-PT. Decision on Appointment of Co-counsel for Radivoje Miletic, 28 September 2005, Para.9 // <http://www.icty.org/x/cases/popovic/tdec/en/050928.htm>
 13. Prosecutor v. Prlic, B. Stojic, S. Praljak, M. Petkovic, V. Coric, B. Pusic. Case No. IT-04-74-PT. Decision on Requests for Appointment of Counsel, 30 July 2004, Para.13 // <http://www.icty.org/x/cases/prlic/tdec/en/040730.htm>
 14. Code of Professional Conduct for Defence Counsel Appearing Before the International Tribunal, adopted by the Tribunal on 12 June 1997 // http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Defence/defence_code_of_conduct_july2009_en.pdf
 15. Prosecutor v. M. Martić. Case No.: IT-95-11-PT. Decision on Appeal against Decision of Registry, 2 August 2002 // <http://www.icty.org/x/cases/martic/tdec/en/09122227.htm>
 16. Prosecutor v. V. Seselj. Case No. IT-03-67-PT. Decision on Prosecution's Motion for Order Appointing Counsel to Assist Vojislav Seselj with his Defence, 9 May 2003, para.21 // <http://www.icty.org/x/cases/seselj/tdec/en/030509.htm>
 17. Prosecutor v. M. Mrksic, M. Radic, V. Sljivancanin, S. Dokmanovic. Case No. IT-95-13/1-PT. Decision on Defence Preliminary Motion on the Assignment of Counsel, 30 September 1997, Para.10 // <http://www.icty.org/x/cases/dokmanovic/tdec/en/70930732.htm>
 18. Prosecutor v. J. Prlic, B. Stojic, S. Praljak, M. Petkovic, V. Coric, B. Pusic. Case No. IT-04-74-PT. Decision On Assignment Of Defence Counsel, 15 February 2006, para.12 // <http://www.icty.org/x/cases/prlic/tdec/en/060215.htm>
 19. Directive on Assignment of Defence Counsel (Directive No. 1/94) // http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Defence/Assignment_of_counsel_july2006.pdf
 20. Situation in the Democratic Republic of the Congo. Prosecutor v T. Dyilo. Case No. ICC-01/04-01/06. Registrar's Decision on Mr Thomas Lubanga Dyilo's Application for Legal Assistance Paid by the Court, 31 March 2006 // http://wwwold.icc-cpi.int/library/cases/ICC-01-04-01-06-63-tENG_English.pdf
 21. Situation in the Democratic Republic of the Congo. Prosecutor v T. Dyilo. Case No. ICC-01/04-01/06. Registrar's observations in accordance with rule 20(1) (d) of the Rules of Procedure and Evidence on the document entitled «Clarification», submitted to the Appeals Chamber of the Court on 3 April 2007 by Mr Thomas Lubanga Dyilo, 5 April 2007, para.28 // <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc258431.PDF>

УДК 341.64

Гутник В. В. Право на захист у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду

Стаття присвячена аналізу права на захист у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду. Розглянуті теоретичні концепції та рішення Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії і Міжнародного кримінального суду, які стосуються предмета дослідження. Визначені особливості даного права в кожній з розглядуваних судових установ.

Ключові слова: право на захист, Комітет з прав людини, Міжнародний Трибунал для колишньої Югославії, Міжнародний кримінальний суд, судові рішення.

Гутник В. В. Право на захист у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду

Статья посвящена анализу права на защиту в практике деятельности Комитета по правам человека, Международного Трибунала по бывшей Югославии и Международного уголовного суда. Рассмотрены теоретические концепции и решения Комитета по правам человека, Международного Трибунала по бывшей Югославии и Международного уголовного суда, которые имеют отношение к предмету исследования. Определены особенности данного права в каждом из рассматриваемых судебных учреждений.

Ключевые слова: право на защиту, Комитет по правам человека, Международный Трибунал по бывшей Югославии, Международный уголовный суд, судебное решение.

Vitaliy V. Gutnyk. The right of defence in practice of the Human Rights Committee, the International Tribunal for Former Yugoslavia and the International Criminal Court

The article deals with the right of defence in practice of the Human Rights Committee, the International Tribunal for Former Yugoslavia and the International Criminal Court.

Theoretical concepts and decisions of the Human Rights Committee, the International Tribunal for Former Yugoslavia and the International Criminal Court are analyzed. The peculiarities of the given right in each judicial establishments are defined.

Key words: right of defence, Human Rights Committee, International Tribunal for Former Yugoslavia, International Criminal Court, court decision.